

Коростиль Л.А. Самообразование личности как социальное и педагогическое явление

В статье проанализированы основные этапы становления и развития понятия «самообразование личности» как социокультурного явления. Сделан вывод о том, что самообразование есть и педагогическим явлением, которое модифицируется в понятие «самообразование школьника».

Korostyl L. Personal Self-Education as a Socio-Cultural and Pedagogical Phenomenon

The fundamental stages of formation and development of the notion “personal self-education” as a socio-cultural phenomenon are analyzed in this article. It was concluded that the self-education is a pedagogical phenomenon, which can be modified into the notion “pupil’s self-education”.

УДК.371.13

Кравченко Г.Ю.

Харківський обласний
науково-методичний інститут
безперервної освіти

СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕКТИВІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті звернуто увагу на проблему впровадження освітніх інновацій шляхом здійснення експериментальної роботи в закладах освіти, на рівень готовності педагогів до роботи в школі, яка працює в інноваційному режимі, на створення системи роботи кафедра - навчальний заклад.

Актуальність проблеми. Педагогічна інноватика як наука про інноваційні процеси в освітній галузі бере свій початок з кінця 50-х років ХХ ст., коли процеси реформування й розвитку освіти стали предметом спеціального вивчення західних учених. У працях закордонних педагогів здійснено аналіз теоретичних і практичних аспектів інноваційних процесів, зокрема, виявлено специфічні особливості, притаманні окремим структурним елементам педагогічної інноваційної діяльності – її плануванню, моделюванню, апробації, розповсюдженню та менеджменту (Х.Барнет, Дж.Бассет, А.Ніколс, Е.Торенс та ін.).

В Україні та країнах близького зарубіжжя сьогодні зроблено лише перші кроки в становленні педагогічної інноватики, тому переважна більшість теоретичних питань цієї нової педагогічної галузі ще потребує розробки, експериментальної апробації або остаточного розв'язання. Так, незважаючи на те, що інноваційність є найсуттєвішою ознакою українського освітнього сьогодення, у сучасній українській довідковій педагогічній літературі навіть немає визначення поняття «педагогічна інновація».

Найбільш часто в літературі, присвяченій питанням інновацій в освітній галузі, наводиться визначення поняття «інновація», сформульоване К.Ангеловською в роботі «Учителя и инновации». Трактуючи цей термін, автор відмічає його латинський корінь і вважає синонімом слова «нововведення», підкреслюючи, що інновація, як і нововведення, є процесом змін, спрямованих на вдосконалення того чи іншого явища. У контексті сказаного, під педагогічною інновацією К.Ангеловська розуміє «зміни, спрямовані на удосконалення й розвиток виховання й освіти» [1, с.37]. При цьому (з посиланням на фундаментальне дослідження Е.Роджерса) К.Ангеловська підкреслює, що нововведення може бути як об'єктивно новим, так і суб'єктивно новим. «Інновація, – зауважує вона, – це ідея, що є для конкретної особи новою. Немає значення, є ця ідея об'єктивно новою чи ні» [1, с.37].

Мета та постановка завдання. Досить оригінальною в питаннях визначення понятійно-термінологічного апарату педагогічної інноватики є позиція деяких українських учених, зокрема О.Попової, яка, ставлячи під сумнів наукову коректність наведених визначень російських учених, зауважує: «Не можна, на наш погляд, погодитися з таким тлумаченням понять педагогічної інноватики, згідно з яким під «новацією» розуміють «новий засіб», а «інновацію» розглядають як процес засвоєння цього засобу. Але ж самі автори цієї позиції це спростовують, визначаючи інноваційний процес як діяльність не тільки за використанням та розповсюдженням новацій, але й за їх створенням» [4, с.14]. Тому О.Попова, розуміючи під *педагогічною інновацією* мислєдїяльнїсну форму педагогічної діяльності, яка забезпечує впровадження нововведень в освітні процеси, розмежовує поняття педагогічна «інновація» та педагогічна «новація» таким чином: «ці поняття за словоутворенням є спорідненими, але в них, на наш погляд, є суттєва різниця. Результатом впровадження педагогічних новацій є локальні поліпшення якості навчально-виховного процесу, а педагогічні інновації приводять до кардинального реформування останнього» [4, с.12].

Ураховуючи завдання нашого теоретико-експериментального дослідження, ми дотримуємось позиції російських учених, розуміючи під *педагогічною інновацією* комплексну діяльність, спрямовану на створення, експериментальну апробацію, освоєння та розповсюдження педагогічних новацій.

Принципового значення в педагогічній інноватиці надається питанням науково-методичного забезпечення процесу розробки, освоєння та впровадження інновацій. На думку Д.Матроса, до них належать: *нормативно-правове забезпечення* (цілий ряд інновацій, особливо якщо вони передбачають експеримент, потребують рішення відповідного органу освіти, узгодження з іншими навчальними закладами, здійснення медичної експертизи, створення експериментальних педагогічних майданчиків тощо); *фінансове та матеріально-технічне забезпечення* (будь-яке нововведення, навіть локального характеру, потребує певних капіталовкладень, освоєння та впровадження педагогічних інновацій,

потребує здійснення матеріально-економічного обґрунтування інноваційного проекту та віднаходження джерел його фінансування); науково-методичне та організаційне забезпечення (наукова обґрунтованість інновації, також її методичне забезпечення, виявлення заходів щодо створення нових структурних підрозділів та реорганізації існуючих, уведення нових посадових ставок), кадрове забезпечення (виникнення соціального попиту на фахівців, що виявляються спроможними до інноваційної діяльності в освітній галузі).

Аналіз сучасної освітньої ситуації дозволяє конкретизувати характер соціальних потреб суспільства та школи в педагогіці нового типу, визначити освітні пріоритети та реалізовувати їх у процесі підготовки вчителів до інноваційної діяльності.

Так, на сучасному етапі в системі освіти відбуваються такі зміни:

1. Замість жорстокої уніфікації навчальних закладів приходять їх варіативність та автоматизація, з'являються нові типи освітніх закладів - ліцеї, гімназії, коледжі, загальнодержавні та власні школи, в яких навчально-виховний процес спрямований на задоволення індивідуальних освітніх потреб учнів, їх самореалізацію та соціалізацію, майбутнє успішне входження в соціум-Статус і специфіка освітнього закладу утворюють особливі умови для вчителя, який тільки починає свою діяльність, процес адаптації якого повинен бути спочатку орієнтований на особливості функціонування та розвитку того чи іншого типу навчального закладу, що прискорює процес його професійного зросту та забезпечує досягнення ним високого рівня професійної компетентності.

2. Традиційна система освіти, орієнтована на трансляцію вчителем і засвоєння навчаючими певної суми формалізованих знань і придбання елементарних вмінь, реформується в систему освіти, спрямовану на розвиток особистісних структур учнів. Досягнення ними рівня освіти, достатнього не тільки для отримання базової, але й допрофесійної та професійної освіти, спрямовану на їх самоосвіту та орієнтацію в культурному просторі (загальнокультурна компетентність), вміння самостійно вирішувати світоглядні проблеми, творчі та експериментальні завдання (методологічна компетентність).

3. Якісні зміни, які відбуваються в змісті освіти, знайшли відтворення в навчальних планах, програмах, навчальній і навчально-методичній літературі. Поряд із базовими програмами, підручниками, навчальними посібниками з'являються авторські, в тому числі "вчительські" програми та підручники. Диверсифікаційний характер освітніх та навчальних програм, підручників і навчально-методичних посібників зумовлює систематичне знаходження учителя в режимі вибору та пошуку.

4. Традиційна система навчання, в основу якої полягає репродуктивна діяльність, трансформується в принципово нову систему, орієнтовану на творчу, пошукову діяльність учнів як суб'єктів навчально-виховного процесу. Поряд із традиційними уроками в практику роботи школи широко застосовують "нетрадиційні" уроки (лекції, семінар, залік, конференція, диспут, дискусія, інтегрований урок та ін.), які спрямовані на активізацію пізнавальної

діяльності учнів, розвиток їх творчої ініціативи та самостійності, на формування поглиблених знань, інтелектуальних вмінь, культури мислення та мови.

5. Все більш широке розповсюдження отримують нові організаційні принципи навчання: альтернативності й диференціації; відбувається перехід з лінійної на концентричну систему освіти, що дає можливість учням більш глибоко, на проблемному рівні вивчати предмети гуманітарного, наукового, систематичного циклу та інших з метою продовження навчання в вищому навчальному закладі; з іншого боку дозволяє тим з них, хто має утруднення в навчанні, отримувати компенсуючу допомогу.

6. Регіоналізація освіти, передбачає орієнтацію діяльності вчителя з урахуванням регіональних особливостей, зумовлює оволодіння ним новим змістом освіти, технологією його застосування в практику роботи школи.

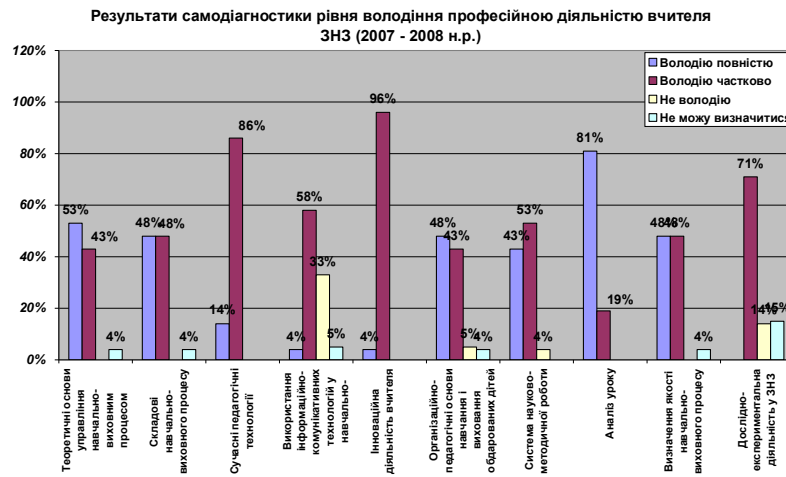
7. Змінення умов атестації педагогів, ліцензування та акредитація навчальних закладів визначає необхідність систематичного підтвердження вчителем рівня своєї професійної компетентності.

8. Новий погляд на соціальний запит школи обумовлений становленням відношень співробітництва між школою та соціумом, орієнтує вчителя на задоволення освітніх потреб учнів в умовах варіативності та диференціації мобільності, конкурентноздатності, гнучкості.

Тому, сучасний учитель повинен бути готовим до аналізу та прогнозування розвитку особистості та життєдіяльності учнів, до здійснення комплексних перебудов системи освіти, до подолання суперечностей в її розвитку, до розглядання складних об'єктів педагогічної діяльності як цілісних явищ, до узгодження мети викладання свого предмету з метою розвитку особистості навчаючого тенденціями функціонування навчального закладу та соціальнокультурної сфери на основі врахування інтегративних змін в інструментарії педагогічної діяльності, категоріальному апараті, до професійно-педагогічної рефлексії.

Таким чином, діяльність сучасного вчителя має яскраво виражений інноваційний характер: з перших днів своєї роботи в школі він перебуває в режимі «інноваційного пошуку».

Викладання основного матеріалу. Науковій літературі позначились різні підходи до інноваційної діяльності педагога. Один з них пов'язав з його вмінням виявляти та здійснювати побудову концептуальної основи педагогічної новизни, включаючи діагноз і прогнозування педагогічного явища, розробку програми експерименту, аналіз ходу та результатів його здійснення, діяльнісну реалізацію інноваційної програми, відслідковування ходу та результатів застосування новизни, корекцію та рефлексію інноваційних дій. Це в свою чергу передбачає реалізацію вчителем дослідницької функції його професійно-педагогічної діяльності.

Така діяльність включає в себе відмову від відомих штампів і стереотипів у навчанні, вихованні та розвитку особливості учня та виходить за межі діючих нормативів. В дослідженнях обґрунтовується необхідність введення нових нормативів, які відносяться до особисто-творчої, індивідуально спрямованої діяльності вчителя, виходячи на нові педагогічні технології.

Епоха інноваційного суспільного розвитку підвищує вимоги до сучасного педагога, потребує постійного вдосконалення його фахової майстерності. Так, Державна програма розвитку освіти на 2006–2010 роки визначає як пріоритетний напрям – інноваційний поступ, що буде результативним за умови впровадження ефективної системи безперервної освіти педагогічних працівників. Така система передбачає впровадження нових форм підвищення кваліфікації, які спонукатимуть кожного педагога до постійного вдосконалення професійної майстерності. Одним із таких напрямів підвищення майстерності педагогів є дослідно – експериментальна діяльність закладів освіти.

Інноваційна освітня діяльність є процесом внесення якісно нових елементів в освіту, а інноваційний освітній процес передбачає: виявлення інноваційної ініціативи, розробку освітньої інновації, її розповсюдження, опанування та збереження. Відомо, щодо факторів виникнення інновацій відносяться: творча особистість (носій інновації), наукова ідея (ядро інновації) та експеримент (джерело інновації).

На сучасному етапі освітні інновації, що здійснюються у вітчизняній системі загальної середньої освіти, можуть бути класифіковані як такі, що здійснюються: 1) у змісті навчання й виховання учнів; 2) у формах, методах технологіях навчання та виховання учнів; 3) змісті, структурі, формах і методах управління закладом освіти.

Тому, система науково-методичного супроводу здійснення експериментальної діяльності педагогами в закладах освіти, на нашу думку, повинна спиратися на: *інформаційно-аналітичну (діагностичну) діяльність: експертизу, аналіз, моніторинг тощо; навчальну (освітньо-організаційна) діяльність: інформування, коригування, відновлення, розробку регіонального освітнього компоненту освіти; науково-методичну (координуючу) діяльність: супроводження процесів експериментальної діяльності; науково-дослідну (креативно-моделюючу) діяльність: проектування, розробку комплексно-цільових програм в межах експериментальної діяльності тощо.*

Враховуючи сучасні вимоги держави, суспільства до інноваційного розвитку навчальних закладів, педагогічні колективи закладів освіти Харківського регіону здійснюють експериментальну діяльність в межах реалізації програмно-цільового проекту “Моніторинг якості освіти”, під науковим керівництвом Харківського науково-методичного інституту безперервної освіти, кафедри управління якістю освіти. Так, регулярно проводяться засідання творчих груп та тимчасових творчих колективів, які працюють над розв’язанням виникаючих під час роботи проблем. Тобто реалізується один із напрямів інноваційної діяльності – *інноваційне навчання*.

З метою подолання недостатньої професійної компетентності освітян з питань дослідно-експериментальної діяльності, викладачами кафедри управління якістю освіти Харківського обласного науково-методичного інституту безперервної освіти здійснюється така робота:

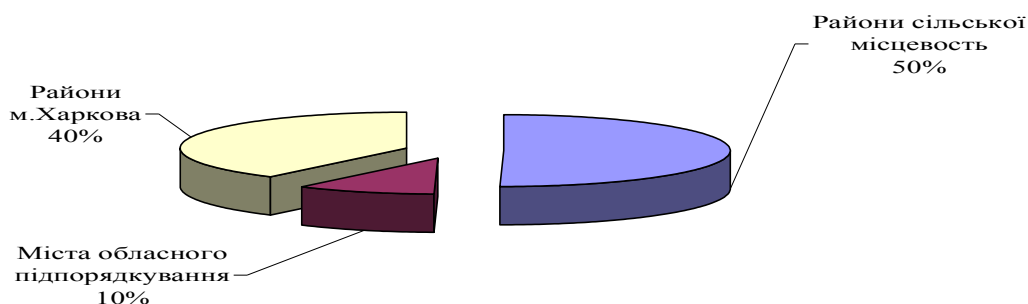
Розробляються та впроваджуються спецкурси: «Управління науково-методичною роботою в закладах освіти»; «Методика проведення моніторингових досліджень якості освіти»; «Модернізація освіти в сучасних умовах розвитку післядипломної педагогічної освіти»; «Методика проведення моніторинг якості початкової освіти»; «Управління навчально-виховним процесом в дошкільному навчальному закладі на основі моніторингових процедур» тощо. До яких ввійшли теми: «Теоретичні основи управлінської діяльності керівника закладу освіти з питань організації науково-методичної роботи в ЗНЗ», «Створення системи науково-методичної роботи в ЗНЗ», «Дослідно-експериментальна робота в ЗНЗ», «Оцінювання якості освіти та моніторингові дослідження в ЗНЗ», «Інноваційна діяльність закладів освіти», «Створення інноваційного середовища в закладах освіти» тощо.

З метою узгодження та корегування ходу експериментальної роботи в закладах освіти два рази на місяць проводиться ЧАТ.

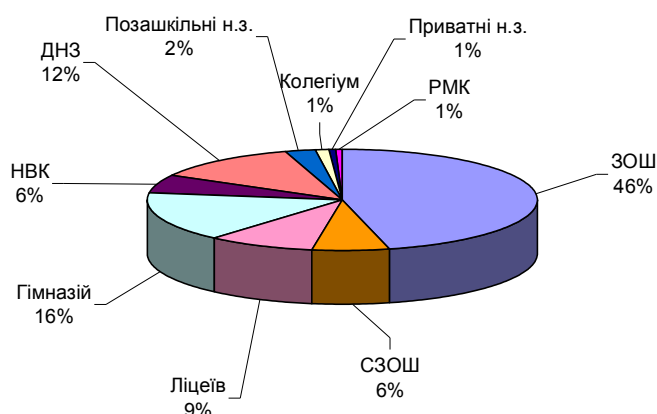
Така система сумісної діяльності кафедри та педагогічних колективів навчальних закладів освіти полегшила роботу по визначенню, створенню та впровадженню моделей моніторингу якості освіти кожного закладу, що працюють в інноваційному режимі.

Наведемо деякі напрями реалізації експериментальної роботи закладів освіти базових експериментальних майданчиків з проблеми: “Моніторинг якості освіти”: «Створення моделі екологічного виховання учнів загальноосвітнього навчального закладу» (Люботинська ЗОШ I-III ступенів №4), «Психолого-методичного супроводження процесу вибору профілю навчання» (Харківської спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ст. №11 Харківської міської ради Харківської області), «Моніторингові дослідження при оцінці діяльності методичного об’єднання» (Первомайська гімназія №3 Первомайської міської ради Харківської області), «Моніторинговий, науково-методичний і організаційний супровід процесу модернізації системи загальної середньої освіти в Харківській області» (ліцей №2 м. Балаклея Харківської області), «Управління процесом виховання на основі компетентнісного підходу» (Солоницівська гімназія №3 Харківської області); «Підвищення якості освіти шляхом здійснення освітнього моніторингу» (Гімназія № 2 сел. Комсомольське Зміївський район, Харківська область) тощо.

*Участь навчальних закладів у дослідно-експериментальній роботі
(за територіальним розташуванням)*

*Розподіл учасників дослідно-експериментальної роботи
за типом навчального закладу*

За результатами експериментальної діяльності Солоницівська гімназія №3 Харківської області, Гімназія № 2 сел. Комсомольське Зміївський район, Харківська область отримали почесне звання Лауреат конкурсу “Освіта України XXI століття” у номінації “Інновації в навчальному процесі”

Висновки і перспективи. Тому, одним із важливих напрямів інноваційної діяльності навчальних закладів освіти вважаємо подальшу співпрацю наукових кафедр, Центрів, лабораторій інституту з питань чіткого визначення мети, планування, проектування педагогічного процесу, поетапної діагностики, аналізу та корегування наукової роботи закладів освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаревская Е.В. Воспитание как возрождение гражданина, человека, культуры и нравственности. (Основные положения концепции воспитания в меняющихся социальных условиях). – Ростов-на-Дону: Изд-во Рост. Гос. пед. ун-та, 1995. – 32 с.
2. Єрмола А.М. Технологія організації науково-методичної роботи з педагогічними кадрами. -Харків: Гімназія, 1999.- 127 с.
3. Наукові основи управління школою / Навчальний посібник для директорів шкіл та факультетів підготовки і підвищення кваліфікації організаторів народної освіти / Під ред. Г.В. Сльникової. – Харків: ДГП, 1991. – 170 с.
4. Попова О.В. Інновації в сучасній педагогічній теорії та практиці // Педагогіка та психологія: Збірник наукових праць / За заг. редакцією акад. І.Ф. Прокопенка, чл.-кор. В.І. Лозової. – Харків: ХДПУ, 1999. – Вип. 9. – С. 10-1

Кравченко А.Ю. Создание условий для инновационной деятельности педагогических коллективов общеобразовательных учебных заведений

В статье обращено внимание на проблему внедрения образовательных инноваций путем осуществления экспериментальной работы в заведениях образования, на уровень готовности педагогов к работе в школе, которая работает в инновационном режиме, на создание системы работы кафедры - учебное заведение.

Kravchenko A. Creation of terms is for innovative activity of pedagogical collectives of general educational establishments.

In the article attention is paid to the problem of introduction of educational innovations by realization of experimental work in establishments of education, on the level of readiness of teachers to work at school, which works in the innovative mode, on creation of the system of work a department is educational establishment.

УДК 371.315.6

Крамаренко Л. Д.

Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної
освіти

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті аналізується критичне мислення як загальнопедагогічна проблема, шляхи запровадження його впровадження в Україні, а також розкриваються особливості організації навчального процесу та педагогічні умови ефективного розвитку критичного мислення молоді.

Обов'язковою умовою удосконалення українського суспільства є створення високодуховного середовища, формування в молодих людей високої моральної культури. Особливої актуальності це набуває сьогодні, коли складнощі соціально - економічного розвитку країни, потік інформації сприяють розвитку духовно - моральної кризи молодого покоління. Однією з причин гальмування демократичного розвитку суспільства є те, що значна частина молодих людей не готова до свідомої участі, не здатна самостійно і критично осмислювати складності реального життя. Критичне мислення, в цьому плані, є не тільки наслідком демократичного способу життя, але чинником його формування.

Інтерес до критичного мислення з'явився в Україні близько десяти років тому, тоді, як у освіті США та Канади цей напрям розвивався майже півстоліття. Здійснений аналіз розроблення проблеми розвитку критичного мислення молоді в сучасній вітчизняній (В. Майборода, Т. Олійник, Н. Поспелов, І. Поспелов, Ю. Стежко , О. Тягло та ін.) та зарубіжній (А. Коржуєв , П.Лушин, К. Мередіт, М.Ноттурно, В.Попков, Дж. Стіл, Ч.Темпл, Д. Халперн та